

PALOSAAREN TEOLLI- SUUSYHDYSKUNNASTA TIETOYHDYSKUNTAAN

Tuija Mikkonen

Peter Ehrström, *Från bomull till kunskaps-
industri – en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa.*
Scriptum, Vasa, 2010, 552 s.

Palosaaresta kehittyi 1800-luvun loppupuolella työväenalue Vaasaan kupeeseen. Vuonna 1856 perustetusta puuvillatehtaasta tuli Vaasan merkittävimpiä työnantajia. Palosaarella toimi myös muita teollisuuslaitoksia ja satama. Puuvillatehdas lopetti toimintansa vuonna 1980. Punatiilirakennuksiin muutti pienyrityksiä ja kauppakorkeakoulusta kasvanut yliopisto. Tekstiilien valmistuksesta siirryttiin tiedon tuotantoon. Samalla koko kaupunginosa muuttui. Tätä muutosta analysoi Vaasan yliopistossa aluetieteen oppiaineessa väitellyt Peter Ehrström väitöskirjatutkimuksessaan.

PALOSAARI TUTKIMUS- LABORATORIONA

Ehrströmin tutkimuksen tavoitteena on tapaustutkimuksen kautta pyrkiä löytämään yleisiä piirteitä kaupunginosan kehittämisessä yhdestä yhteiskuntatyyppistä toiseen. Palosaarta tarkastellaan paikallisena tutkimuslaboratoriona, jossa heijastuvat globaalit ja kansalliset kehitystrendit.

Tutkimus noudattaa perinteistä tieteellisen tutkimuksen rakennetta jakautuen kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa si-

joitetaan tutkimuskohde teoreettiseen viitekehykseensä. Restrukturaatio eli uudelleen rakenteistuminen ja gentrifikaatio eli asukkaiden sosioekonomisten piirteiden muutos ovat tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Katsaus teollisuuden yleiseen kehittymiseen kytkee Pohjanmaan, Vaasan ja Palosaaren Iso-Britanniaan ja vastaavanlaisiin tekstiilikaupunkeihin, muun muassa Norrköpingiin ja Tampereeseen. Johdanto-osaan olisi voitu liittää myös seuraavan osan alku, jossa esitellään lähtökohtia, rajausta, tutkimusmenetelmiä ja aineistoa. Tosin jo nyt johdanto-osa vie lähes kolmanneksen koko kirjasta.

Toisessa osassa tutustutaan Palosaaren kehitykseen, sen teollisuus- ja merenkulkuhistoriaan ja kuvaillaan yksityiskohtaisesti puuvillatehtaan työläisyhteisöä. ”Präntöön” vahva työläisidentiteetti tulee elävästi esille haastattelujen kautta. Ehrström kutsuu Palosaarta teolliseksi osakeskukseksi, erotuksena Jarmo Kortelaisen käyttämästä teollisuuskeskuksen nimityksestä.

Kronologisesti kerronta siirtyy eri vaiheiden kautta teollisuuden alasajoon ja tietoyhteiskunnan rakentumiseen. Puuvillatehtaan sulkemisen jälkeen Vaasan yliopisto sijoittui tyhjiksi jääneisiin teollisuustiloihin, mutta myös uusia rakennuksia nousi vanhojen tehdasrakennusten viereen muovamaan tietoyhteiskunnan omaa identiteettiä Palosaarelle. Myös alueen väestörakenne muuttui.

Palosaaren tietoyhteiskunnan kuvailu alkaa puuvillatehtaan johtajien asuntoalueen Wolffin puiston säilyttämiskamppailusta ja päättyy yliopiston sijoittumista käsittelevään keskusteluun. Palosaaren kampuksen ja Tiedepuiston ohella esitellään myös muita alueen teollisuusalueita ja niiden nykytilaa. Lopuksi Ehrström pohtii tapahtuiko Palosaarella gentrifikaatiota. Analyysin tukena hän käyttää kahdeksaa muuttujaa: maamerkkirakennuksia, erityistä taloudellista toimintaa, mytologisoituja henkilöitä, sosioekonomisesti dominoivaa ryhmää, asumistyyppiä,

sisäistä identiteettiä / ulkoista ymmärrystä, poliittista profiilia ja merkitystä.

AALTOLIIKKEET KULJETTAVAT RESTRUKTURAATIOTA

Teoksen kolmannessa osassa vajaan 30 sivun verran kootaan tutkimustuloksia yhteen. Ehrström pohtii, kuvaavatko Palosaaren kehityksen pitkän aikavälin aaltoliikkeet tyypillistä kehitystä vai onko kyse erikoistapauksesta. Edelleen hän arvioi, edellyttääkö teollisuusyhteis-

kunnasta tietoyhteiskuntaan siirtyminen gentrifikaatioprosessia ja tapahtuiko Palosaarella gentrifikaatiota. Myös osakesekun ja metamorfoosin käsitteitä pyritään avaamaan esitetyn tapaustutkimuksen valossa.

Ehrströmin käsityksen mukaan Palosaari on nyt kolmannessa taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa aaltoliikkeessä satamaja teollisuusvaiheiden jälkeen. Siirtyminen teollisuusyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan on tapahtunut lievän gentrifikaatioprosessin kautta, mutta Palosaaren kaltaisissa pienissä yhteisöissä gentrifikaatio ei

välttämättä edellyttä metamorfoosia. Vastaavanlaiset tutkimukset muista kaupunginosista saattaisivat tuoda lisävalaistusta esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

SYVÄHAASTATELUT ARVOKASTA LÄHDEAINEISTOA

Peter Ehrströmin muhkea 552 sivun väitöskirja tarkastelee Vaasan Palosaaren muuntumista teollisuusyhteisöstä tiedeyhteisöksi tieteellisen kehikon kautta. Hän on aiemmin kirjoittanut suurelle yleisölle teoksen *Brändö – en stadsdel med själ* (2005). Väitöskirja toistaa osittain aiemmassa teoksessa esitettyjä tarinoita. Luettavuuden ja selkeyden vuoksi väitöskirjaa olisi voitu tiivistää. Nyt asiat harhailevat toistamiseen sivupoluille ja sinänsä mielenkiintoiset haastattelut uuvuttavat.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo osoittaa tutkijan syvällistä perehtyneisyyttä aihepiiriin. Ehrström on kahlannut läpi alan tutkimukset ja aihetta käsittelevän kirjallisuuden ja referoi niitä sulavasti. Tilastoaineistoa tukevat syvähaastattelut, jotka ilmentävät Ehrströmin vahvaa osaamista. Haastattelujen kautta on tallennettu arvokasta kertomatietoutta Palosaaren työläisyhdyskunnasta. Siitä Ehrström ansaitsee erikoiskiitoksen.

Väitöskirjassa käydään läpi historiallisia vaiheita tukeutuen vanhoihin yrityshistoriikkeihin ja muuhun kirjallisuuteen, joita ovat toistaneet lukuisat muut Palosaaresta kertovat julkaisut. Arkistolähteet olisivat saattaneet antaa aineksia uuteen tulkintaan tai hienosyisempiin vivahteisiin yhdyskunnan historiasta. Pienenä yksityiskohtana mainittakoon, että Ehrströmin arvailut (s. 218) puuvillatehtaan opintopiirissä esittämieni ja Oscar Nikulan historiikin (1957) tietojen erot asuntojen huoneluvuissa olisi helposti selvitetty pro gradu tutkielmastani (1997) tai tutustumalla Vaasan Puuvilla Oy:n ar-

kistoaineistoon. Jokaisella oppiaineella on kuitenkin omat tutkimusperinteensä eikä aluetieteessä historiallisten arkistolähteiden käyttö ole itsestäänselvyys samalla tavalla kuin historiallisessa tutkimuksessa.

AINEKSIA KAHTEN KIRJAAN

Teoksesta näkyy kirjoittajan oma, läheinen suhde Palosaaren kaupunginosaan. Kerronnallisesti Ehrströmin teksti on sujuvaa, mutta vaatii lukijalta keskittymistä ja sitkeyttä. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että kyse on tieteellisestä oppinäytteestä, joka on ensisijaisesti tarkoitettu tiedeyhteisölle.

Aineksia olisi Ehrströmillä ollut kahteenkin kirjaan. Historiallinen katsaus haastatteluineen puhuttelisi suurta yleisöä, sikäli kun oleellisesti uutta tietoa on löytynyt kirjoittajan aiemman *Brändö*-kirjan jälkeen. Haastattelut olisikin kenties voitu julkaista kokonaisuudessaan erillisenä kirjana, vaikkapa suomeksi. Väitöskirjaan olisi taas voitu poimia haastatteluista analyysin kannalta olennaisia koosteita ja siinä olisi voitu keskittyä tieteelliseen pohdintaan.

Teollisuusperintöä eri näkökulmista tarkastelevia väitöskirjoja on ilmestynyt Suomessa verkkaiseen tahtiin. Ehrström tuo oman arvokkaan lisänsä teollisuusperinnön tutkimuksen kentälle.

Tuija Mikkonen, FT, KTM, toimii erityisasiantuntijana ympäristöministeriössä vastuualueenaan rakennusperintö ja kulttuuriympäristökysymykset. Omissa tutkimuksissaan hän on perehtynyt teollisuusperintöön.